

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova
Agenția Națională pentru Curriculum și Evaluare
OLIMPIADA REPUBLICANĂ LA FIZICĂ, EDIȚIA LV
CHIȘINĂU, 22– 25 martie 2019

Proba practică ORF 2019,
Problema

clasa a 12
(20,0 p.)

Soluție

1. Cu ajutorul foii de răspuns și a hartzii-carbon se stabilesc traiectoriile bilelor la ciocnirea inelastică. Comparând rezultatele obținute pentru două ciocniri necentrale la viteză mică și mare a bilei r_1 , se poate observa că în cazul vitezei mici a bilei r_1 , traiectoriile bilelor sunt continue, iar în al doilea discrete (hartia-carbon poate să nu fie bine atașată de foaia de răspuns). – (0,5 p.)

În ambele cazuri traiectoriile deviază de la dreaptă. – (0,5 p.)

În primul caz, la ciocnire bila r_1 nu se deplasează, iar la viteză mare există o deplasare a acesteia, fapt cauzat de alunecarea bilelor una față de cealaltă. În primul caz apropierea minimă a bilelor în timpul ciocnirii bilelor se determină simplu, reieșind din punctul în care traiectoria bilei r_1 își schimbă brusc direcția și în punctul unde începe traiectoria bilei r_2 . Se observă și poate fi simplu verificat că distanța dintre bile în momentul ciocnirii este $r_1 + r_2$. – (0,5 p.)

Trasăm o dreaptă de-a lungul direcției de ciocnire, și paralel cu ea o dreaptă prin începutul traiectoriei bilei r_2 . – (0,5 p.)

Parametrul de ciocnire d se determină după distanța dintre aceste drepte. – (0,2 p.)

Având în vedere că de interes sunt impulsurile bilelor imediat după ciocnire, unghiurile α și θ sunt determinate din tangenta la traiectoria bilelor în punctul de ciocnire. – (0,8 p.)

Anume astfel de ciocniri, la viteze mici ale bilei r_1 , satisfac condiția că componenta verticală a impulsului la ciocnire este neglijabilă. Limitându-ne la ciocniri viteze mici ale bilei r_1 , găsim parametrii d , α , θ pentru toate măsurătorile.

2. Legile conservării energiei și impulsului la ciocnirea bilelor se exprimă prin ecuațiile care au forma

$$m_1 v = m_1 v_1 \cos \theta + m_2 v_2 \cos \alpha, \quad (0,2 \text{ p.})$$

$$m_1 v_1 \sin \theta = m_2 v_2 \sin \alpha, \quad (0,2 \text{ p.})$$

$$E_0^t = E_1^t + E_2^t + Q E_0^t, \quad (0,2 \text{ p.}) \quad (5) \text{ – (în total 0,8 p.)}$$

$$E_0^t = \frac{1}{2} m_1 v^2, \quad (0,1 \text{ p.})$$

$$Q E_0^t = \Delta E + \Delta E^r \quad (0,1 \text{ p.})$$

Unde ΔE^r – variația energiei de rotație la ciocnire

$$\Delta E^r = (E_1^r + E_2^r) - E_0^r \quad (6) \quad \text{– (0,2 p.)}$$

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova
Agencia Națională pentru Curriculum și Evaluare
OLIMPIADA REPUBLICANĂ LA FIZICĂ, EDIȚIA LV
CHIȘINĂU, 22– 25 martie 2019

Proba practică ORF 2019,

clasa a 12

Reieșind din legile conservării impulsului se obține

$$\operatorname{tg} \theta \left(\frac{m_1 v}{m_2 v_2} - \cos \alpha \right) = \sin \alpha, \quad (0,2 \text{ p.}) \quad - \text{ (în total 0,5 p.)}$$

$$(m_1 v_1)^2 = (m_1 v)^2 + (m_2 v_2)^2 - 2m_1 v m_2 v_2 \cos \alpha \quad (0,3 \text{ p.})$$

Reieșind din legile conservării energiei se obține – (1,0 p.)

$$\frac{v}{v_2} = k \left(\frac{\sin \alpha}{\operatorname{tg} \theta} + \cos \alpha \right), \quad (0,2 \text{ p.})$$

$$\frac{v_1}{v_2} = k \frac{\sin \alpha}{\sin \theta}, \quad (0,1 \text{ p.}) \quad (7) - \text{ (în total 0,5 p.)}$$

$$(v_1)^2 = (v)^2 + (v_2 k)^2 - 2v v_2 k \cos \alpha = (1 - Q)v^2 - v_2^2 k \quad (0,2 \text{ p.})$$

Pierderile relative ale energiei mișcării de translație se prezintă astfel

$$Q = \frac{a}{k} (b + ac)^{-2} (k(2bc + (2c^2 - 1)a) - a), \quad (0,4 \text{ p.})$$

$$a = \operatorname{tg} \theta, \quad b = \sin \alpha, \quad c = \cos \alpha,$$

$$v_1 = \frac{b(1 + a^2)^{1/2}}{ac + b}, \quad (0,3 \text{ p.}) \quad (8) - \text{ (în total 1,0 p.)}$$

$$v_2 = \frac{ak^{-1}}{ac + b} \quad (0,3 \text{ p.})$$

În afara pierderilor de energie datorate forțelor de frecare, variației energiei interne și a altor pierderi, parametrul Q include variația relativă a energiei de rotație. (1,0 p.)

3. În limită $Q = 0$ și găsim

$$k = a / (2bc + (2c^2 - 1)a) \quad (9) - (1,0 \text{ p.})$$

Se observă că $\sin \theta_{\max} = k$, dar, după cum reiese din rezultatele experimentului unghiurile de împrăștiere θ sunt mai mici decât cel de limită.

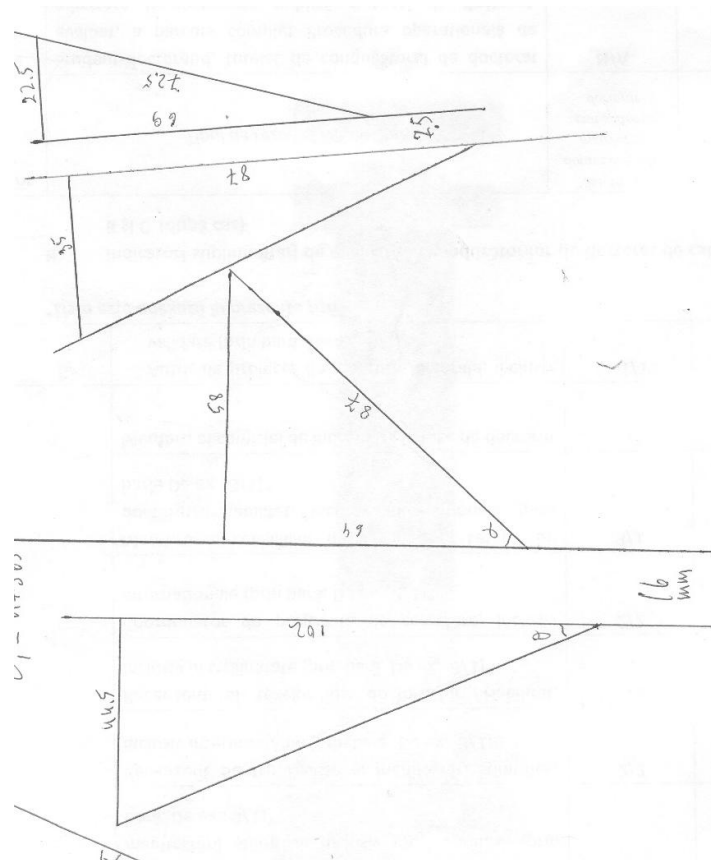
Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova
Agenția Națională pentru Curriculum și Evaluare
OLIMPIADA REPUBLICANĂ LA FIZICĂ, EDIȚIA LV
 CHIȘINĂU, 22– 25 martie 2019

Proba practică ORF 2019,

clasa a 12

4. Cunoscând din condițiile problemei valorile duble ale razelor bilelor ($2r_1$ și $2r_2$), și considerând că densitatea metalului este constantă găsim $k=0,64$ la ciocnirea bilei cu raza mai mare în mișcare cu bila fixă

Exemplul de calcul a unora dintre ciocniri

OLIMPIADA REPUBLICANĂ LA FIZICĂ, EDIȚIA LV

CHIȘINĂU, 22– 25 martie 2019

Proba practică ORF 2019,

clasa a 12

5. Параметри a , b , c se găsesc experimental. Traectoria bilei care ciocnește bila în repaos are două porțiuni care permite determinarea unghiului θ . Unghiul α se determină după tangenta la traectoria bilei a doua în locul ciocnirii. Componenta verticală a impulsului la ciocnire se manifestă printr-un punct care permite determinarea poziției celei de a doua bile până la ciocnire și parametru de ciocnire d .

Vitezele bilelor trebuie să fie destul de mici pentru ca acestea să se miște fără salturi și alunecare. Rezultatele experimentului sunt prezentate în tabel.

Tabel – (3,0 p.)

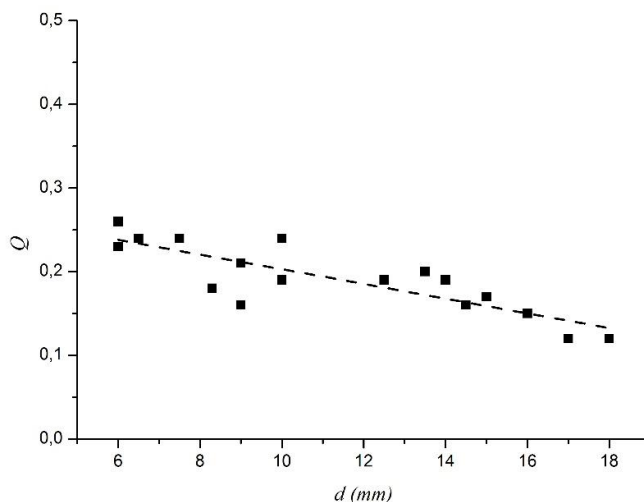
	d (mm)	a	b	c	Q	$k(0)$	v_1	v_2
1	6,0	0,33	0,28	0,95	0,26	0,42	0,49	0,88
2	6,0	0,39	0,28	0,96	0,23	0,45	0,46	0,93
3	6,5	0,42	0,36	0,93	0,24	0,43	0,52	0,87
4	7,5	0,40	0,31	0,95	0,24	0,44	0,48	0,91
5	8,3	0,52	0,44	0,90	0,18	0,47	0,54	0,90
6	9,0	0,57	0,41	0,92	0,16	0,50	0,51	0,95
7	9,0	0,49	0,42	0,92	0,21	0,46	0,53	0,89
8	10,0	0,51	0,43	0,90	0,19	0,47	0,54	0,90
9	10,0	0,43	0,37	0,43	0,24	0,43	0,53	0,87
10	12,5	0,50	0,54	0,84	0,19	0,44	0,63	0,81
11	13,5	0,42	0,61	0,79	0,20	0,39	0,70	0,69
12	14,0	0,46	0,60	0,80	0,19	0,41	0,68	0,73
13	14,5	0,51	0,69	0,81	0,16	0,45	0,67	0,79
14	15,0	0,44	0,64	0,77	0,17	0,41	0,72	0,70
15	16,0	0,44	0,67	0,74	0,15	0,43	0,74	0,69
16	17,0	0,39	0,76	0,65	0,12	0,43	0,81	0,60
17	18,0	0,37	0,76	0,64	0,12	0,41	0,81	0,58

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova
Agenția Națională pentru Curriculum și Evaluare
OLIMPIADA REPUBLICANĂ LA FIZICĂ, EDIȚIA LV
CHIȘINĂU, 22– 25 martie 2019

Proba practică ORF 2019,

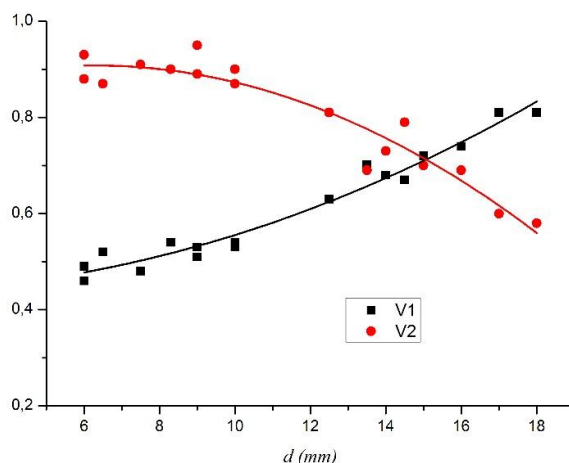
clasa a 12

6. Folosind datele obținute se obține o dependență $Q(d)$ prezentată mai jos. – (2,5 p.)

În domeniul variației parametrului de ciocnire de la 6 mm la 18 mm pierderile de energie se micșorează liniar, vezi figura, coeficientul $\gamma = -0,193$ – (0,5 p.)

7. Pentru valori d mici, viteza bilei r_2 , este mai mare decât viteza bilei r_1 , astfel în regiunea valorilor de cca 15 mm raportul între viteze se schimbă. În figură sunt prezentate dependențele vitezelor bilelor de parametrul de ciocnire.

Probleme propuse de:
dr. hab., prof. univ. Alexandr Cliucanov
dr., conf. cerc. Sergiu Vatavu
Universitatea de Stat din Moldova